

GA 200. Nova duhovnost i doživljaj Hrista dvadesetog veka

Predavanje V, 29 oktobar 1920. Dornach

Tema o kojoj ću morati da govorim danas, sutra i prekosutra, a koja se pominjala pre izvesnog vremena, (1) je poseban način na koji se u prvoj polovini 20. veka odvija svojevrsna obnovljena manifestacija Hristovog događaja. Za to će biti potrebna određena priprema, a danas ću, za početak, ponovo pokušati da okarakterišem s određene tačke gledišta duhovnu strukturu civilizovanog sveta i, sa ove tačke gledišta, skrenem pažnju na izazove koji se postavljaju pred nas u pogledu evolucije čovečanstva, obrazovanja čovečanstva kao celine u bliskoj budućnosti, činjenicama same ove ljudske evolucije.

Znamo da je početkom 15. veka počela nova era u razvoju civilizovanog čovečanstva. Ljudi danas više nemaju tačnu predstavu o tome kakav je bio ustroj duše kod ljudi koji su živeli pre ove velike prekretnice u modernoj istoriji. Ljudi ovo ne uzimaju u obzir. Ali, moglo bi se lako zamisliti koliko je morala biti drugačija konstitucija duše u Evropi koja je, na velikim prostorima, pokrenula narod da preduzme krstaške ratove u Aziju, na istok; posebno kada se uzme u obzir koliko je jedan ovakav događaj postao nemoguć, počivajući na idealističkoj duhovnoj pozadini, još od ranog XVI veka. Ljudi ne razmatraju potpuno drugačiju prirodu interesa čovečanstva pre ove istorijske prekretnice, niti interese koji su od tada postali posebno važni. Ali ako se od mnogih karakteristika koje se mogu pripisati ovom novijem vremenu žele izdvojiti najznačajnije, onda to mora biti sve veći porast, sve veći intenzitet ljudske moći intelekta.

Ali u dubini ljudske duše uvek postoji neka druga sila, bilo kao osećaj čežnje, bilo kao manje-više jasna strana svesti. To je **čežnja za znanjem**. Sada, kada se osvrnemo na prošla vremena, čak i u 11., 12., 13. i 14. vek evropskog razvoja, moguće je govoriti o određenoj čežnji za znanjem u meri u kojoj je ljudsko biće u to vreme imalo sposobnosti u svojoj duši koja mu je omogućavala da ostvari odnos s prirodom, odnos s onim što se u prirodi otkrivalo kao duh, a samim tim i ostvari odnos sa samim duhovnim svetom. Svakako, od tada se mnogo govorilo o želji da se sazna; ali je nemoguće, kada se potpuno bez predrasuda posmatra razvoj čovečanstva, uporediti žudnju za znanjem koja danas preovladava s intenzitetom žudnje za znanjem koja je vladala pre sredine petnaestog veka. Borba za znanje bila je intenzivna stvar ljudske duše; za znanje koje je imalo unutrašnji sjaj, unutrašnju toplotu, za čoveka, a koje je bilo značajno i za čoveka u smislu onoga što ga je pokretalo da obavlja svoj rad u svetu itd. Sve što je tamo živelo kao čežnja za saznanjem sve je manje uporedivo sa onim što je nastajalo od sredine XV veka. Pa čak i kada uzmemo u obzir velike filozofe prve polovine devetnaestog veka, pred nama su genijalne razrade ljudskog sistema ideja; ali samo, ako smem da kažem, umetničke obrade toga. Ni kod Fihtea, ni kod Šelinga, ni Hegela — posebno ne kod Hegela — ne nalazimo pravu ideju o onome što je ranije postojalo kao čežnja za znanjem.

Zatim, u drugoj polovini 19. veka, želja za znanjem, iako izolovana kao što je to još uvek bio običaj, sve više ulazi u službu spoljašnjeg života. Ona ulazi u službu tehnološke nauke i time takođe preuzima konfiguraciju ove tehnologije. Šta je onda uzrok ovoga? To proizilazi iz činjenice da upravo u ovom trenutku nalazimo poseban razvoj i razradu intelekta. Ovo se, naravno, nije dogodilo odjednom. Intelekt se postepeno za to pripremao. Poslednji tragovi drevne vidovitosti odavno su veoma oslabili. Ali, ipak, može se reći da su, donekle, poslednji efekti stare vidovitosti, iako ne i sama stara vidovitost, ipak bili prisutni čak i u XV veku. Sva ljudska bića, ili barem oni koji su težili znanju, imali su neku ideju o sposobnostima koje proizilaze iz ljudske duše koje su superiornije od sposobnosti povezanih sa svakodnevnim životom. Iako su u davna vremena ove sposobnosti proizilazile iz duše na sneni način, ipak su to bile različite sposobnosti od onih iz svakodnevnog života, i upravo su pomoću ovih drugih [viših] sposobnosti ljudi pokušavali da proniknu u dubine bića sveta – i zaista, prodrlo je u njihovu duhovnost. Tako je došlo do znanja. Ljudi su to doživljavali kao saznanje kada su, iz fenomena prirode, iz bića prirode, intuitivno, opažali kako su elementarna bića radila u pojedinačnim pojavama prirode; kako je božansko duhovno biće u celini delovalo kroz celinu prirode. Ljudi su se osećali u carstvu znanja kada su bogovi govorili kroz fenomene prirode; kada su bogovi govorili kroz pojavu i kretanje zvezda. To je ono što su ljudi shvatili kao znanje.

U trenutku kada se čovečanstvo odreklo percepcije duhovnog u manifestacijama prirode, sam koncept znanja je takođe manje-više opao. I upravo ovaj pad stvarnog intenziteta u potrazi za znanjem obeležava poslednji period ljudske evolucije.

Pa šta je ovde potrebno? To je ono što danas postoji samo u uskom krugu ljudi koji antropozofski streme, ali što mora postati sve opštije. Manifestacije prirode govorile su drevnim ljudskim bićima na takav način da su im otkrivale duh. Duhovno je govorilo iz svakog izvora, svakog oblaka, svake biljke. Na isti način na koji su ljudi upoznali manifestacije i bića prirode, upoznali su i duhovno. Ovo više nije slučaj. Ali stanje intelektualizma je samo prolazno stanje. Jer šta je najdublja karakteristika ovog intelekta? To je da je nemoguće shvatiti i znati bilo šta čistim intelektom. Intelekt nije tu samo da bi se saznalo. Ovo je najveća greška kojoj se ljudska bića mogu prepustiti: verovanje da je intelekt tu da bi se steklo znanje. Ljudi će ponovo doći do istinskog znanja samo kada se bave onim što je u osnovi duhovno-naučnog istraživanja; to barem može dati Imaginacija. Ljudi će tek ponovo saznati istinu kada kažu: U davna vremena božansko-duhovna bića su govorila iz manifestacija prirode. Za intelekt su tihi. Za superiorno, natčulno znanje, fenomeni prirode neće direktno govoriti, jer priroda kao takva deluje u tišini. Ali bića će razgovarati s čovekom, bića koja će ga privući u Imaginacijama, koja će ga Inspirirati, s kojima će se on intuitivno ujediniti i koja će tada moći ponovo da se poveže sa fenomenima prirode. Tako se može reći: U antici se duhovno javljalo čoveku kroz prirodu. U našem prelaznom stanju imamo intelekt. Priroda ostaje bez duha. Ljudsko biće će se uzdići do stanja u kojem može ponovo da sazna; gde mu, u stvari, priroda više neće

govoriti o božansko-duhovnim bićima, već će natčulnim saznanjem da primi božansko-duhovno i moći će, zauzvrat, da ga poveže sa prirodom.

Posebnost istočnog duhovnog života, istočnjačkog znanja — koje je, kao što znamo, opstalo kao nasleđe u zapadnoj civilizaciji — bila je to što su Orijentalci, u vreme procvata znanja u njihovoj kulturi, primetili duhovni element u svim manifestacijama prirode; da je božansko-duhovno progovorilo kroz prirodu, bilo preko nižih elementarnih bića u pojedinačnim stvarima i pojavama ili u celoj prirodi, kao sveobuhvatno božansko-duhovno. Kasnije se u centralnim predelima zemlje razvilo ono što je potpadalo pod dijalektičko-pravni duh. Odatle je rođena intelektualnost. Duhovna kultura je zadržana kao nasleđe sa antičkog Orijenta. I kada su ljudi još uvek imali ovu poslednju čežnju da iskuse nešto od Orijenta (ljudi su nešto od toga iskusili u krstaškim ratovima i vratili u Evropu) i nakon što su ovu čežnju umirili kroz krstaške ratove, Orijent je bio praktično zatvoren. S jedne strane, zbog onoga što je ustanovio Petar Veliki koji je uništio ostatke orijentalnog ustrojstva duše na evropskoj strani i, s druge strane, zbog blokade koju su podigli Turci, koja je odmah na početku ovog doba koje nazivamo petom epohom postatlantskom, uspostavili svoju dominaciju u Evropi. Evropska misao i kultura bile su, da tako kažem, zatvorene za pristup Orijentu. Ali ona je morala dalje da se razvija i to je mogla samo pod uticajem dijalektičko-pravnog života, pod uticajem privrednog života koji je proizašao sa Zapada, i u dekadentnom nastavku duhovnog života koji je primljen od Istoka, čije su kapije sada bile otvorene, zatvorene kako je opisano. Tako je pripremljeno stanje u kome sada živimo, gde je na nama, izvan nas, da ponovo otvorimo vrata duhovnom svetu; da ga opažamo kroz Imaginaciju, Inspiraciju, Intuiciju.

Sve ovo je u vezi sa činjenicom da su, u onim drevnim vremenima kada su se Orijentalci uzdizali k sticanju mudrosti, od posebne važnosti bile sposobnosti, snage, koje je ljudsko biće donelo u fizičko postojanje, rođenjem. U vreme istočnjačke mudrosti, sve je, uprkos civilizaciji koja se tamo razvila i prosvetlila mudročću, sve, u osnovi, zavisilo od krvi. Ali, u isto vreme, ono što je bilo u krvi prepoznavalo se i duhovno. Misterije su odredile ko je po svojoj krvnoj liniji bio pozvan sudbinom u poglavarstvo naroda. Ovo se ne dovodi u pitanje: ko god je bio pozvan na vođstvo naroda od strane Misterija, doveden je na ovaj položaj jer je njegova loza, njegovo poreklo. spoljašnji znak da tako treba da bude. Nije bilo reči o bilo kakvom pravnom dokazu da li je neko bio u pravu ili ne u ovom položaju jer, protiv presude bogova, po kojoj su ljudi dodeljivani na svoje mesto, nije moglo biti nikakve kontradiktornosti. Nepoznata je sudska praksa u misiji koju je ovde u svetu čula data tamo na Istoku. Poznavala se teokratija, 'vladavina kosmičkog poretka'. Svoju misiju ovde u svetu čula dao je duhovni svet iznad. Osećaj da je neko na pravom mestu jer su bogovi usmerili njegovu krvnu lozu tako da ga dovedu na ovo mesto zamenio je drugi u dijalektičko-pravnoj odeći, na osnovu koje bi onaj ko bi mogao da se ospori na osnovu legalnih motiva ako je neko imao pravo na njegov položaj, ili da uradi ovo ili ono, i tako dalje.

Priroda konstitucije duše, koja je već pripremljena u Grčkoj, ali kasnije posebno i u Rimu, po kojoj su Centralni Evropljani počeli da koriste koncepte, dijalektiku, da odlučuju šta je pravda, bila je prilično nepoznata i tuđa Istoku. Ovo sam opisao s

različitih aspekata. Na Istoku se radilo brižljivom postupanjem voljom bogova. I nije bilo dijalektike koja bi odlučivala šta bogovi žele.

Ali opet smo na prekretnici. Sada je neophodno da i čovečanstvo bliže pogleda ovaj dijalektičko-pravni element. Jer ekonomski element, koji je sa Zapada uz pomoć tehnologije osvojio svet, već je potpuno upleten u stanje stvari koje je nastalo kroz dijalektičko-pravni aspekt. Ekonomija je bila manji element u drevnim teokratskim kulturama koje su bile ogrezle u božansko-duhovnom. Ljudi su tamo u privrednom životu činili ono što je bilo prirodno prema mestu i rangu u koji su ih bogovi postavili proklamacijama samih Misterija. A onda se ekonomski život, koji je tek primitivno počeo iznova, upleo, takoreći, u niti dijalektičko-pravnog života. Jer, na početku takozvanog srednjeg veka, Rimljani pre svega nisu imali novca. Ekonomija zasnovana na novcu je izgubljena i dijalektičko-pravna kultura se širi Evropom kao svojevrsna ekonomija zasnovana na prirodnom proizvodu. U ranom delu srednjeg veka u osnovi je nedostajalo novca; a to je donelo sve one oblike vojne službe koji su bili neophodni jer nije bilo novca za plaćanje trupa. Rimljani su svoje trupe plaćali novcem. U srednjem veku se razvio feudalizam, a sa njim i posebna vrsta profesionalnog vojnika. Sve se to dogodilo jer, vezan za zemlju pod uticajem privrede zasnovane na razmeni proizvoda prirode, čovek više nije mogao da učestvuje u dalekim ratnim pohodima. Tako je ovaj dijalektičko-pravni element prerastao u svojevrsnu poljoprivrednu ekonomiju zasnovanu na trampu, a tek kada je tehnologija Zapada prožela ovaj privredni život, nastupila je nova era. Život ove nove civilizacije, koja je postala tako krhka, nastao je u petoj postatlantskoj epohi u potpunosti kao rezultat tehnologije. To sam već opisao na različite načine. Opisao sam kako je, prema zvaničnom popisu, svetsko stanovništvo na kraju 19. veka bilo 1,4 milijarde, ali da se radilo isto toliko kao da ih ima 2 milijarde. To je zato što mašine obavljaju mnogo posla. **Mašinska tehnologija je stigla** sa svojom ogromnom transformacijom ekonomskog i društvenog života.

Ono što još nije stiglo – jer je sve još uvek potopljeno u intelektualni život – upravo je ono što ova mehanička tehnološka ekonomija sada mora da donese modernoj civilizaciji. Čovek doživljava najčudnije stvari danas u pogledu izgleda sa kojima se čovečanstvo suočava. Danas već ima mnogo ljudi, posebno među onima koji se ponose praktičnim iskustvom, koji, na primer, ulaze na vladina mesta sa svojim praktičnim iskustvom gde ono onda generalno nestaje. Ono malo praktičnog iskustva koje ljudi imaju obično nestaje čim ih dovedu u vladino odeljenje. Takvi **'praktični vladari', takvi 'praktični ljudi u vladi'** - stavite to pod navodnike - ovih dana imaju najčudnije ideje. Neko mi je nedavno rekao: „Da, nova era nam je donela mašine, a sa njima i urbani život; moramo vratiti život na zemlju. Kao da se može ukloniti mašinsko doba sa sveta! Mašina će nas jednostavno pratiti u polje, rekao sam mu. Sve se, reko, moglo zaboraviti; duhovna kultura bi mogla biti zaboravljena, ali bi mašine ostale. Oni bi jednostavno bili dovedeni na zemlju. Ono što je nastalo u gradovima biće presađeno na selo.

U stvari, ljudi postaju reakcionarni u velikom stilu, kada više ne osećaju sklonima, a to je karakteristika ljudi uopšte danas: da nemaju volje da formiraju ideje o pravom napretku. Radije bi vratili stare uslove na terenu. Oni zamišljaju da se ovo može uraditi. Veruju da se može izostaviti ono što su vekovi doneli. To je glupo! Ali ljudi

danas toliko vole ove gluposti jer su previše samozadovoljni da shvate novo i više vole da se slažu sa starim. Došlo je doba mašina. Same mašine pokazuju koliko štede ljudskog rada. Jednostavno, 500 miliona ljudi bi moralo da radi posao koji rade mašine ako bi njihov posao na zemlji obavljali ljudi.

I sav ovaj rad mašina počeo je, uglavnom, u zapadnoj civilizaciji. Nastao je na Zapadu i vrlo kasno se proširio na Istok gde uopšte nije bio konsolidovan na isti način kao u zapadnoj civilizaciji. Ali to je vreme tranzicije. A sada pokušajte da uhvatite misao koju, ma koliko vam se to činilo čudno, treba shvatiti ozbiljno.

Pretpostavimo da je ljudsko biće u drevnim vremenima imalo pred sobom oblak, ili možda reku, ili sve vrste vegetacije, itd. On u njima nije video mrtvu prirodu koju ljudsko biće vidi danas, video je elementarna duhovna bića, čak i božansko-duhovna bića viših Hijerarhija. Sve je to video, takoreći, kroz prirodu. Ali priroda više ne govori o tim božansko-duhovnim bićima. Moramo ih shvatiti kao duhovnu stvarnost izvan prirode, a zatim ih povezati sa prirodom. Stigao je prelazni rok. Čovek je stvorio mašine kao dodatak prirodi. On ih za sada smatra prilično apstraktnim. On sa njima radi na potpuno apstraktan način. Ima svoju matematiku, geometriju, mehaniku. Sa njima on gradi svoje mašine i razmatra ih zajedno apstraktno. Ali vrlo brzo će doći do određenog otkrića. Iako se sadašnjem ljudskom biću čini čudnim da do takvog otkrića dođe, ljudi će ipak otkriti da (u ovom mehanističkom elementu koji su ugradili u ekonomski život) tu ponovo deluju oni duhovi koje je u prethodnim vremenima opazalo ljudsko biće u prirodi. U svojim tehničkim mašinama ekonomske sfere, ljudsko biće će uočiti da, iako ih je on izgradio i napravio, **malo-pomalo stiču sopstveni život**, život koji on svakako još uvek može poreći jer se isprva manifestuju samo u ekonomskoj sferi. Ali on će sve više primećivati u onome za šta on sam veruje da ono stiče sopstveni život i da, uprkos činjenici da ga je izvadio iz intelekta, sam intelekt to više ne može da shvati. Možda ljudi danas teško mogu da steknu jasnu predstavu o tome, ali će ipak biti tako. Ljudi će zaista otkriti kako predmeti njihove industrije (Wirtschaft) **postaju nosioci demona**.

Hajde da to vidimo s druge strane. Iz ogoljenog intelekta, iz najzapuštenijeg intelekta, nastao je sistem **Lenjin-Trocki** koji pokušava da izgradi ekonomski život u Rusiji. Uprkos **Lunačarskom** (2) ovi ljudi nisu zainteresovani za duhovni život. Za njih duhovni život mora biti ideologija koja proizilazi iz ekonomskog života. Teško se može reći da u trocko-lenjinističkom sistemu postoji veoma jak dijalektičko-pravni element: sve mora biti orijentisano k ekonomskom. **Želja je**, u izvjesnom smislu, **da se intelekt otelotvori u ekonomskom životu**. Ako bi neko mogao ovo da radi neko vreme — ovaj početni eksperiment neće uspeti, ali pretpostavimo da je moguć — ekonomski život bi izrastao ljudima nad glavom. **On bi izazvao destruktivne i demonske sile svuda izvan sebe**. Ne bi uspelo jer intelekt ne bi mogao da se nosi sa svim ekonomskim zahtevima koji bi se pojavili! Kao što je čovek u drevnim vremenima sozercavao prirodu i manifestacije prirode i u njima video demonska bića; zatim, **ljudsko biće sadašnjeg vremena takođe mora naučiti da vidi demonska bića u onome što sam proizvodi u ekonomskom životu**. Za sada, ovi demoni, koje ljudi **nisu skrenuli u mašine**, još uvek su u samim ljudima i manifestuju se kao destruktivna bića (die zerstarenden) u društvenim revolucijama. Ove destruktivne društvene revolucije nisu ništa drugo do **rezultat nepriznavanja**

demonskog elementa u našem ekonomskom životu. Elementarne duhove (elementarische Geistigkeit) treba tražiti u ekonomskom životu baš kao što su elementarna bića (elementarische Geistigkeit) tražena u prirodi u antičko doba. A čisto intelektualni život je samo međuetapa koja nema nikakvog značaja ni za prirodu ni za ono što čovek proizvodi, već samo za sama ljudska bića.

Ljudska bića su razvila intelekt tako da mogu postati slobodna. Oni moraju da razviju sposobnost koja nema apsolutno nikakve veze sa prirodom ili mašinama, već sa samim ljudskim bićem. Kada ljudsko biće razvije sposobnosti koje su u odnosu na prirodu, ono nije slobodno. Ako pokuša da pobegne u ekonomski život, ni on nije slobodan jer ga mašine samo preplavljaju. Ali kada razvije sposobnosti koje nemaju nikakve veze ni sa znanjem ni sa praktičnim životom, kao što je čista inteligencija, on može prisvojiti slobodu u toku kulturnog razvoja. Upravo kroz sposobnost kao što je intelekt, koja nije u odnosu na svet, može nastati sloboda. Ali da se ljudsko biće ne odvoji od prirode, da može ponovo da radi u prirodi, ovom intelektu moramo dodati Imaginaciju; mora se tome dodati sve što natčulno istraživanje pokušava da pronađe.

Ovde se radi o nečem drugom. Ispričao sam kako su za drevne istočnjake krvne loze bile od posebnog značaja, pošto su mudraci iz Misterija bili vođeni njima kao znakovima bogova kada su postavili ljudsko biće na njegovo pravo mesto (društveno) i poziciju. I sve ove stvari nastavljaju se kao posledice, kao duhovi, do kasnijih vremena. Zatim je došao dijalektičko-pravni element. **Službeni pečat** je postao najvažnija stvar. Diploma, rezultati ispita, odnosno šta je bilo na papiru koji je bio ispitni list, ovo je postalo važno. Dok je u drevnim teokratskim vremenima krv bila odlučujući faktor, sada je to bio **papir**. Bližila su se ona vremena kada su mnoge stvari karakteristične. Jedan advokat mi je jednom prilikom u razgovoru koji sam vodio s njim rekao: Nije bitno to što si rođen, što postojiš! Ovo ga nije zanimalo. Morao je postojati izvod iz matične knjige rođenih ili krštenica; to je bila važna stvar. Zamena za papir! Tako je nastala pravno-dijalektika. To je, ujedno, i izraz nestvarnog (das Scheinhafte) u odnosu na svet, nestvarnim elementom intelekta. Ali upravo u samom ljudskom biću mogao se razviti, kao pandan ovom elementu Maja (Scheinhafte) u svetu, što je čoveku dalo slobodu.

Ali sada se razvija, iz onoga što je označeno na papiru, što se nekada označavalo krvlju, iz onoga što je označeno u pismu-patentu plemstva ili sličnim dokumentima, nešto što se već danas pokazuje i što će: nastaviti ako stvari nastave kao i sada. I nastaviće! Silazak po krvi više neće biti važan. Pismo-patent plemstva i slični papiri neće imati veliki značaj. Najviše će se računati samo ono što čovek uspe da spase od onoga što poseduje iz prošlosti. Pitanje 'zašto' nije bilo moguće kada su bogovi još određivali mesto pojedinca u svetu. U dijalektičko-pravno doba bilo je moguće osporiti ovo zašto. Sada prestaje svaka diskusija, pošto ostaje samo činjenično stanje, stvarnost onoga što je pojedinac sačuvao. Onog trenutka kada ljudi izgube veru u papirni režim, više neće biti rasprave. Ono što je pojedinac zadržao za sebe jednostavno će mu biti oduzeto. Nema drugog načina da se čovečanstvo unapredi, sada kada priroda više ne otkriva duhovno, nego da se okrenemo samom duhovnom i, s druge strane, nađemo u ekonomskom elementu ono što su stari ljudi nalazili u prirodi.

To se, međutim, može naći samo preko udruženja. Ono što jedno ljudsko biće više ne može pronaći, može pronaći udruženje koje će ponovo razviti neku vrstu grupne duše, uzimajući u svoje ruke ono što pojedinac trenutno ne može sam da odluči. U srednjem veku, u eri intelekta, pojedinac je bio taj koji je vladao ekonomijom. U budućnosti će to biti udruženje. A narod mora da bude ujedinjen u udruženje. A onda, kada se shvati da se duhovni element mora držati pod kontrolom u ekonomskom životu, može se pojaviti nešto što može zameniti krvnu lozu i patent. Jer ekonomski život bi izrastao iznad glave ljudskog bića ako mu ne bi bio dorastao, ako ne bi sa sobom doneo duhovnu intuiciju da bi ga vodio. Niko se ne bi družio s nekim ko nije doneo osobine koje bi ga učinile efikasnim u ekonomskom životu i koje bi ga zaista kvalifikovale da kontroliše duhove koji vladaju u ekonomskom životu.

Pojaviće se potpuno novi duh. A zašto će biti tako?

U drevnim vremenima, kada su ljudi sudili po krvi, ono što se dogodilo pre rođenja ili pre začeca bilo je važno za ljudska bića, jer su to uneli u fizički svet kroz krv. I kada je postojanje pre rođenja bilo zaboravljeno, prepoznavanje života pre rođenja je i dalje živelo u prepoznavanju krvne loze. A onda je došao dijalektičko-pravni element. Ljudsko biće je samo sebe prepoznalo u odnosu na ono što je fizičko biće. Sada ulazi drugi element: **ekonomski život koji postaje demonski**. I sada se čovek mora ponovo prepoznati u svom najintimnijem biću duše i duha. I kao što će neko videti demonski element u ekonomskom životu, tako će i morati da počne da vidi šta ljudsko biće nosi kroz ponovljene živote na zemlji. Biće neophodno biti svestan onoga šta čovek donosi kada uđe u ovaj život. **O tome će se morati voditi računa u duhovnom članu društvenog organizma.**

Kad sudite po krvi, pedagogija vam baš i ne treba; potrebno je samo poznavanje simbola kroz koje bogovi izražavaju gde treba da se postavi ljudsko biće. Sve dok se sudi na čisto dijalektičko-pravni način, potrebna je samo apstraktna pedagogija koja govori o ljudskom detetu na uopšten način. Ali kada se ljudsko biće treba postaviti u asocijativni život na takav način da ga učini prikladnim i sposobnim, mora se imati na umu sledeće. Mora se shvatiti da prvih sedam godina u kojima ljudsko biće razvija fizičko telo nisu značajne za ono što će moći da radi kasnije u društvenom životu – samo mora da se učini prikladnim i osposobi na opšti način koji važi za sva ljudska bića. U godinama između sedme i četrnaeste godine, u kojima se razvija etersko telo, čovek mora pre svega biti prepoznat. Ono što se mora prepoznati je ono što se kasnije pojavljuje kao astralno telo u dobi od četrnaest ili petnaest godina i koje dolazi u obzir kada i pravo duševno i duhovno jezgro ljudskog bića koje treba da ga odvede na mesto gde treba da bude. . Ovde vaspitni faktor postaje specifično društveni. Ovde se radi o tome da se dođe do pravog razumevanja deteta koje vaspitavamo da bi se videlo koji je kvalitet kod deteta dobar za to a koji drugi kvalitet je dobar za nešto drugo. Ali to se jasno pokazuje tek nakon što dete napusti osnovnu školu i pripada jednoj pedagogiji i umetničkoj didaktici da se može uočiti da je jedno dete za ovo, a drugo za ono. Prema tome će se donositi one odluke koje su izazov u društvenoj obnovi za promet kapitala; odnosno sredstva za proizvodnju. Mora se pojaviti potpuno nov duhovni koncept koji je, s jedne strane, sposoban da ekonomski život sagleda u okviru njegove duhovne vitalnosti, a s druge, u stanju je da sagleda

kakvu ulogu treba da ima kulturni život; kako kulturni život treba da oblikuje privredni život. To se može dogoditi samo ako je kulturni život samostalan, kada mu ekonomski život ništa ne nameće. Kada čovek iznutra shvati ceo tok evolucije čovečanstva, prepoznaće kako **ova evolucija zahteva Tročlanstvo društvenog organizma.**

Dakle, pošto smo u novije vreme odsečeni od Istoka petrinjizmom Petra Velikog s jedne strane i Turske s druge strane, potreban nam je samostalan duhovni život; duhovni život koji zaista prepoznaće duhovni svet na nov način a ne onako kako je, u davna vremena, priroda govorila čoveku. Tada će neko moći da poveže ovaj duhovni život sa prirodom. Ali kada ga jednom pronađe, može i ovaj duhovni život razviti u čoveku na takav način da on postane sadržaj njegovih sposobnosti; koji će moći kroz ovaj duhovni život da u asocijativnoj saradnji zadovolje ekonomski život koji postaje sve dinamičniji. **Takve misli kao ove zaista moraju postojati u antropozofski orijentisanoj duhovnoj nauci.**

Prva stvar je da se krene k pravom poznavanju duha. Govoriti o duhu uopšteno — praznim i apstraktnim rečima u obliku u kojem je to danas prihvaćena praksa među zvaničnim filozofima i u drugim krugovima i koja je postala opšte popularna — ne služi budućnosti. Duhovni svet nije isto što i fizički svet. Dakle, nije moguće steći uvid u duhovni svet apstrahovanjem od fizičkog, već samo direktnim duhovnim istraživanjem. Ove percepcije se tada prirodno pojavljuju kao nešto sasvim drugačije od onoga što ljudsko biće može znati kada poznaje samo fizički svet. Ljudi koji iz samozadovoljstva žele da znaju samo o fizičkom svetu, smatraju da je fantastično govoriti o Starom Mesecu, Starom Suncu i Starom Saturnu. Oni otkrivaju da kada se govori o ovim prethodnim inkarnacijama na zemlji, to njih ne pogađa. Tamo se opisuju stvari o kojima nemaju ni najmanjeg pojma. Činjenica je, naravno, da oni nemaju pojma o njima jer ne žele da znaju za duhovni svet. Kada im se govori o stvarima duhovnog sveta oni kažu: Ali to se ne slaže ni sa čim što već znamo. Ali to je poenta: pronalazite svetove koji se ne slažu sa onim što već znate. Ovo je način, na koji, na primer, Artur Dreves, profesor filozofije, sudi o duhovnoj nauci, zar ne. Ne poklapa se sa onim što je već zamislio. U stvari, kada je trebalo da se gradi pruga od Berlina do Potsdama, upravnik pošte Berlina pošte(3) je rekao: A zar sada treba da pošaljem vozove za Potsdam! Već šaljem sada četiri poštanske kočije sedmično i niko ne putuje u njima. Ako ljudi zaista žele da bace svoj novac kroz prozor, zašto to ne bi uradili direktno? Naravno, železnice su izgledale drugačije od poštanskih kola iz 1830-ih poštenog berlinskog upravnika pošte. Ali, naravno, opisi duhovnog sveta takođe izgledaju drugačije od onoga što vreba u glavama poput Artura Drevesa. On je, međutim, karakterističan samo za mnoge druge. Čak je i jedan od najboljih, koliko to bilo čudno. Ne zato što je on dobar, već zato što su drugi još gori.

Pre svega, trebalo je pokazati kako se, na strogo naučnim osnovama, zaista može prodreti u duhovne svetove. To je ono što je naš kurs predavanja ove jeseni pre svega nastojao da postigne. I ako je ovo tek u povojima, barem je pokazano kako se u određenim oblastima nauke znanje može uzdići do znanja o duhovnom kao takvom, i kako ovaj duhovni element može zauzvrat prožimati ono što se stiče čulom -znanje.

Ali ono što se na ovaj način može steći u oblasti znanja i šta će se postići za razliku od znanja prihvaćenog u školama – jer se upravo u ovoj oblasti manifestuju dobri počeci – ostalo bi nedovršeno. U stvari, već bi se moglo pokazati kako psihologija, pa čak i matematika, ukazuje na duhovne oblasti. Ali ona bi bila nepotpuna i stoga nesposobna da pomogne našoj dekadentnoj civilizaciji samo ako zaista elementarna i intenzivna volja ne proiđe iz oblasti praktičnog ekonomskog života. Neophodno je da se stare upotrebe, stare navike istinski napuste i da svakodnevni život bude prožet duhovnošću. Ona mora nastati kao cvet antropozofskog pokreta koji uz pomoć raspoloženja duše koje može nastati iz duhovne nauke, pronicljivo razumevanje praktičnog života – posebno praktičnog ekonomskog života – i da se može pokazati **kako se propast može izbeći** ako se **svest o stvaranju nečeg živog** unese u ovaj ekonomski život.

Svakog dana moramo biti svesni veoma vidljivih znakova našeg privrednog života u opadanju. Ovaj stari ekonomski život ne može se pocinkovati. Jer kao što danas niko ne treba da se ponosi onim što dobija od obične nauke — pošto bi to definitivno dovelo čovečanstvo u budućnost koju je prorekao **Osvald Špengler** — niko ne bi trebalo da se ponosi onim što može da dobije od starog ekonomskog života, pomoću sposobnosti koje odgovaraju drevnom obliku. Danas niko ne može da se ponosi time što je fizičar, matematičar, biolog u uobičajenom smislu. Ali niko se ne može ponositi ni time što je trgovac, industrijalac u starom smislu. Ali ovaj 'stari smisao' je sve što danas imamo. Danas nigde ne vidimo da se pojavljuje nešto slično pravom partnerstvu. Ono što je zaista potrebno, kao neka vrsta drugog događaja ovog Geteanuma, jeste da imamo nešto u skladu sa ovim kursom predavanja, što bi moglo da pruži nešto opipljivo van sfere samog praktičnog života, i što bi moglo da bude pored nauke. Nećemo dalje napredovati sa onim što je sadržano u jednom toku, već samo kada i ova druga strana ljudskog poduhvata bude imala svoje mesto.

To je i danas karakteristično obeležje naše današnje ljudske evolucije: s jedne strane, tradicionalni nosioci drevnog duhovnog života koji klevetaju i klevetaju kada se, radeći iz savremenog naučnog pristupa, pokušava postići produhovljenje. Oni to već danas rade veoma svesno jer ih ne zanima napredak ljudskog razvoja i zato što za sada samo misle da zaustave ovu evoluciju čovečanstva. Ponekad to rade na zaista groteskni način, poput onog čudnog akademika (4) koji je nedavno u Cirihi govorio o antropozofiji i otišao do te mere da su se čak i njegove kolege šokirale; tako da je, izgleda, ovaj napad na antropozofiju zapravo delovao kao blaga propaganda u njenu korist. Ako, ovi predstavnici suvišnog duhovnog života ustraju i učinie mnogo više, jer će se pridružiti redovima strašnim. Ovde se vidi protiv čega se suočava, **što dolazi u vidu kleveta i tako dalje, u pogledu laži.**

S druge strane, može se primetiti **još jedan snažan otpor**; koji se međutim javlja u nesvesnom. A ovo je bolno iskustvo. U ovoj oblasti se definitivno može govoriti o unutrašnjem suprotstavljanju, ponekad sasvim nevoljnom, protiv onoga što bi trebalo da bude u pravcu duhovno-naučnog napora. Pitanje je, da se mora naučiti, posebno u ovoj oblasti, da se identifikuje sa ciljevima koje duhovna nauka može da postavi ovde. Jer, suditi, na subjektivan način koji je do sada bio uobičajen, o onome što

treba želeći od duhovne nauke, značilo bi da se čini isto što sveštenici i drugi rade u drugim oblastima kada **duhovnu nauku proglašavaju kao jeres**. To je ono što otežava naš Antropozofski pokret: činjenica da je upravo u ovoj oblasti jasno uočljiva svojevrsna unutrašnja opozicija. Može se reći da se upravo u ovoj oblasti najjasnije pokazuje ono što tako čudno rasvetljava pojedine optužbe koje dolaze sa više strana. Kažu: „U ovom antropozofskom društvu svi ponavljaju samo ono što je jedan čovek rekao. Ali oni zapravo ništa ne ponavljaju; svako kaže šta misli da bi jedino čovek to mogao da odobri.' To smo iskusili mnogo puta, zar ne? Čovek često priča o tome šta želi, čak i kaže da sam ja to rekao, iako je od mene zapravo čuo upravo suprotno. Ovo je pravo pravilo slepe vere u autoritet. Čudna vera u autoritet! To je bilo očigledno u mnogim slučajevima. Ali bilo bi posebno štetno ako bi ova čudna vrsta suprotstavljanja — u stvarnosti je uvek bilo više opozicije nego vere u autoritet, i stoga je optužnica vere u autoritet zaista nepravedna: bilo bi daleko fatalno da ono što ja ovde nazivam unutrašnjim opozicija, posebno u sferi praktičnog života, poprimi šire dimenzije. Jer onda bi protivnici antropozofskog nastojanja, kad god bi mogli, naravno rekli: **'Aha, sektaški pokret, fantastično, to ne može biti praktično.'** Naravno, ne može biti praktično ako se ljudi u to ne uključe; kao što, uostalom, koliko god da se dobro šije, ne može se šiti bez igle, fantastičan pokret koji ne može biti praktičan.

Ovim sam samo želeo da skrenem pažnju na nešto što treba gledati. To ni na koji način ne treba da bude kritika ili upućivanje na prošlost, već je nešto neophodno za budućnost. Međutim, naravno, ne bih ga pozvao da nisam video sve vrste oblaka dima kako se dižu. Ali ja zapravo samo ukazujem na ono što mora biti, ako hoćete, izazov da se zaista saraduje na svim stranama, a ne da se krije iza reakcionarnih praksi i, iza bedema ovih reakcionarnih praksi, uništava antropozofiju iako se možda pokušava to of Help him. Dakle, ne mislim na nešto što se već dogodilo, već na nešto što je neophodno za budućnost. Morate razmišljati o ovim stvarima.

Sa ovim komentarima ću morati da se odmorim za danas. Sutra i prekosutra ćemo morati da povežemo ovaj uvod koji je, kao što ćete videti, zapravo uvod u proučavanje Hristovog iskustva u 20. veku.

Preveo

Mr Đorđe Savić,

Pančevo, 2023.